

ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรม

ความเชื่อศาสนา

คติความเชื่อของคนไทยเขมรลาวเดิมนั้นเชื่อและนับถือผีบรรพบุรุษ หรือผีอารักษ์อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อมีการจัดประเพณีงานบวช งานศพ หรือเมื่อหนุ่มสาวจะแต่งงานกันจะต้องสู่ขอตามประเพณี จะถูกผีบรรพบุรุษลงโทษ ทำให้เกิดความวิตต่าง ๆ แก่สมาชิกของครอบครัวหรือตัวเอง ฉะนั้นจะต้องเซ่นผี ผีของชาวไทยเขมรลาวเดิมมีการแบ่งเป็นก๊ก ผีแต่ละก๊กจะกินเครื่องเช่นไม่เหมือนกัน ตามก๊กกินไก่ หมู ขนมห่มดำ ขนมห่มแดงเหล้า หรือเปิดปากทอง (คือเปิดที่ใช้สร้อยทองคำที่ปากเรียกว่าเปิดปากท่อ) เปิดปากทองนี้จะเซ่นตอนเมื่อมีชายหนุ่มมาขอหญิงสาว ผีก็กินเรียกว่าก๊กผีกินเปิดปากทอง

ไทยเขมรลาวเดิม จะไหว้ผีในช่วงสารทสงกรานต์ ถ้าอยู่ที่บ้านก็ไหว้ที่บ้านภายในบ้านจึงต้องมีหิ้งผี ซึ่งจัดขึ้นในห้องหนึ่งห้องหนึ่งที่บ้าน เมื่อถึงเวลาที่จัดธูปบอกกล่าวขอให้ลูกหลานอยู่เป็นสุข เมื่อมีงานต่าง ๆ ก็ต้องเซ่นไหว้ บอกกล่าวเครื่องเช่น ประกอบด้วย กลัวย ๑ คู่ มะพร้าว ๑ คู่ ขาว ๒ สำหรับ คาวหวาน เหล้า ขนมห่มเปีย อย่างน้อย ๑๐ คู่ ขนมห่มจันอับ ๑ คู่ ขนมห่มบัว ๑ คู่ ข้าวต้มมัด ๑ คู่ (ขนมห่มต้องให้ได้มากกว่า ๑๐ อย่าง)

นอกจากจะนับถือผีตามบรรพบุรุษแล้ว ไทยเขมรลาวเดิมยังเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ประพฤติตามศาสนาเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อรวมความเป็นหนึ่งของกลุ่ม มีความสามัคคีเป็นเลิศ เห็นได้จากการตั้งบ้านเรือนติด ๆ กัน

นอกจากการนับถือผีและนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดแล้ว ไทยเขมรลาวเดิมยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง “ขวัญ” ด้วย โดยเฉพาะในยามเจ็บไข้ได้ป่วย หลังจากที่ได้รับการรักษาตามบ้านแล้ว คนแก่จะทำพิธีเรียกขวัญ โดยมีสำรับคาวหวาน เรียกว่า “มิ่งชิงขวัญ” ให้ขวัญมาอยู่กับตัวมี มีการผูกข้อมือ และญาติพี่น้องมาร่วมงานด้วย

ชาวไทยเขมรลาวเดิมเป็นกลุ่มชนที่มีความเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างมาก ซึ่งประเพณีของชาวไทยเขมรลาวเดิมแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีในรอบปี

การเลี้ยงผีหมู่บ้าน

การเลี้ยงผีหมู่บ้าน หรือการทำบุญกลางบ้านเป็นพิธีกรรมทางความเชื่อที่มีอยู่ร่วมกันของคนไทย – เขมร – ลาว – มอญ – กะเหรี่ยง รวมถึงชาวท้องถิ่นอื่น ซึ่งจะมีคำเรียกงานงานประเพณีแตกต่างกันออกไป

ชาวเขมรราชบุรีมีงานบุญเลี้ยงผีประจำหมู่บ้านเช่นกัน โดยมีการกำหนดไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสของวัดที่ชาวเขมรลาวเดิมแต่ละชุมชนเคารพนับถือ ประกอบกับความพร้อมของคนในชุมชนจะตกลงกันว่า จะจัดให้มีงานบุญกลางบ้านเมื่อใด แต่มีกรอบกำหนดช่วงเวลาไว้กว้างๆ ว่า เป็นเดือน ๙ ของทุกปี

รายละเอียดของพิธีมีแตกต่างกันไปแต่ละหมู่บ้าน บางหมู่บ้านสร้างปะรำพิธี หรือใช้ศาลากลางบ้านเป็นที่เตรียมงาน นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็นก่อนวันงาน หรือเช้าวันงาน รวมถึงถวายจิ้งหรีดร่วมกัน

ครั้งถึงตอนสายชาวบ้านจะนำดินเหนียวที่ล้างเอาจากคันทนา ขอบสระน้ำใกล้บ้าน หรือบางแห่งก็ใช้ดินน้ำมันมาปั้นเป็นหุ่นตุ๊กตาคนและสัตว์เลี้ยงใหญ่ๆ เช่น บันบัว ควาย ตุ๊กตาคนทำตัวเชื่องกว่านิ้วหัวแม่มือ แล้วนุ่งผ้าให้หุ่นคนด้วยการนำเศษผืนผ้ามาพันรอบท่อนล่าง

นำหุ่นคนและสัตว์เลี้ยงบรรจุลงในกระบะที่ทำจากกาบตันกลัวย พร้อมทั้งนำข้าวและอาหารบรรจุลงไปด้วยเช่นกัน ข้าวที่ทำไว้ให้ผีนี้มีหลายสี คือ สีแดงนำก้อนข้าวคลุกกับปูนแดง ข้าวดำคลุกกับผงถ่านหรือมินหม้อ

(มินหม้อ คือ คราบดำที่ติดกันหม้อที่หุงต้มด้วยไฟน มักเรียกเพี้ยนเสียงเป็น ดินหม้อ) ข้าวเหลืองคลุกด้วยขมิ้น ส่วนข้าวขาวไม่ต้องประสมสีใดๆ ทำเป็นก้อนหรือคำ บ้างก็ใช้ข้าวเจ้า บางครัวเรือนก็ใช้ข้าวเหนียว นอกจากนี้ยังมีพริกสดหรือพริกแห้ง ข้าวสาร หัวหอมแดง หัวกระเทียม ปลาปิ้ง ขนม ผลไม้ ดอกไม้ ใส่ไว้ในกระบะด้วยเช่นกัน

เมื่อถึงเวลานัดหมาย ชาวบ้านทยอยนำกระบะไปรวมกันที่ศาลปู่ตา แล้วยกกระบะของตนขึ้นเหนือหัว กล่าวเชิญปู่ตาผีอารักษ์หมู่บ้านมารับของเช่นไหว้ แล้วให้ช่วยคุ้มครองดูแลครอบครัวตนให้อยู่ดีมีสุข รวมถึงสัตว์เลี้ยงที่ใช้งานในไร่นา เสร็จแล้วก็นำไปวางที่พื้นใกล้โคนไม้ใหญ่

การทำบุญกลางบ้านนี้ หากหมู่บ้านใดมีผู้นำพิธี หรือผู้ทำหน้าที่สื่อสารเชื่อมต่อระหว่างผีปู่ตากับชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะมอบกระบะให้แก่ผู้นำพิธีช่วยบอกให้ผีปู่ตาได้รับรู้ว่า ครอบครัวของนายคนนั้นหรือนางคนนั้น (ผู้นำพิธีจะรู้จักชื่อคนของแต่ละครอบครัว ว่าผู้ใดเป็นสามีหรือภรรยาของใคร) ได้นำสิ่งของมาไหว้ ของจงดลบันดาลให้พวกเขามีความสุขร่มเย็น ปราศจากภัยนานาประการ ฯลฯ

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวไทยเขมรลาวเดิม

ประเพณีการเกิด

ชาวไทยเขมรลาวเดิมมีความเชื่อในเรื่องขวัญ ดังนั้นเมื่อมีเด็กแรกเกิด ญาติผู้ใหญ่จะนำทารกไปใส่กระดังแล้วกล่าวเรียกขวัญว่า “แม่ซื้อตองปา แม่หาตองข้าว แม่เป่าแม่พิมพ์ แม่เลี้ยงเคยชม แม่นมเคยจูบ อย่ามาหลอก อย่ามาหลอน อย่ามาให้รอน ๆ อย่าหอนรี ๆ ” แล้วจึงวางกระดังลง มีการเรียกขวัญอีกวิธีหนึ่งคือเมื่อเด็กเกิดหมอต๋ายจะนำข้าวเปลือกไปใส่ตะกร้าพร้อมด้วยกล้วยสุก ขนมต้มแดงต้มขาว ไปวางไว้ที่ไม้กระดานที่แม่นอนอยู่ไฟ แล้วเชิญผีบรรพบุรุษให้มากิน จากนั้นนำไปทิ้งที่ทางสามแพร่ง แล้วเดินกลับโดยไม่ให้หันกลับไปมอง สำหรับแม่ต้องอยู่ไฟอีกอย่างน้อย ๗-๑๕ วัน ระหว่างนี้แม่จะกินอาหารได้เพียงข้าวต้มเกลือ หรือน้ำปลาเท่านั้น เมื่อออกไฟแล้วหมอต๋ายจะผูกขวัญให้มารดาอีกครั้งหนึ่ง

ประเพณีแต่งงาน

การแต่งงานของคนไทยเขมรลาวเดิมนิยมจัดพิธีที่บ้านฝ่ายหญิง โดยฝ่ายชายจะจัดขบวนขันหมากแห่มาที่บ้าน ในขบวนขันหมากมีขนมใบไม้ ขนมเปี้ยะ ขนมขี้แมว ขนมโก๋ เนื้อหมู ไก่ เป็ด ซึ่งทั้งหมดต้องจัดเป็นจำนวนคู่ หลังจากมีการพูดคุยกันทั้งสองฝ่ายพอเป็นพิธี บ่าวสาวจำไหว้พ่อแม่ของทั้งสองฝ่าย ต่อจากนั้นผู้อาวุโสจึงผูกด้ายสีแดงขาวเพื่อเรียกขวัญให้คู่บ่าวสาว จากนั้นมีการเลี้ยงข้าวแก่ผู้ร่วมงาน การส่งตัวจะทำในตอนเย็นผู้อาวุโสให้ศีลให้พร และตามธรรมเนียมของคนไทยเขมรลาวเดิมในอดีตกล่าวว่เมื่อลูกชายบ้านใดมาขอลูกสาวผู้เป็นพ่อแม่ต้องเรียกสินสอดคือเรือนหอ ๑ หลัง และวัว ๑ คู่ เป็นทรัพย์สินที่จะใช้ในการดำเนินชีวิต หลังจากการแต่งงานแล้วมักอยู่บ้านของฝ่ายหญิง แต่ถ้าจะแยกบ้านออกไปก็ได้ ซึ่งก็ยังอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับพ่อแม่ และหากเกิดการผิดผีขึ้น ชายหนุ่มที่มาสู่ขอหญิงสาวจะต้องจัดเครื่องเช่นผี โดยในเครื่องเช่นมีเป็ด จากนั้นเจ้าบ่าวต้องนำสายสร้อยทองคำ แหวนทองคำ มาคล้องที่ปากเป็ด เพื่อเป็นสินสอดให้เจ้าสาว ผีก็กินเครื่องเช่นนี้เรียกว่า “ก๊กผีกินเป็ดปากทอง”

เทศกาลต่าง ๆ

ประเพณีในรอบปี

เดือนสาม มีประเพณีเผาข้าวหลาม

เดือนสี่ ตรุษไทย มีการเล่นมอญซ่อนผ้า ไม้ตีหิ้ง

เดือนห้า สงกรานต์ ชาวบ้านจะกว่นข้าวเหนียวแดงไปทำบุญตอนเช้า ตอนบ่ายมีการสงฆ์น้ำพระ ต่อจากนั้นมีการละเล่นต่าง ๆ เช่น เพลงพวงมาลัย เพลงฉ่อย ซักเย่อ มอญซ่อนผ้า ในสมัยก่อนมีการเล่นผีกละลา วิธีการเล่นคล้ายกับไทยวนและสงฆ์น้ำพระ นอกจากนี้ยังมีการเซ่นผีบรรพบุรุษเนื่องในวันสงกรานต์ด้วย

เดือนแปด เข้าพรรษามีการทำบุญรักษาศีลที่วัดทำบุญสลากภัต ทำของถวายพระ สมัยก่อนมีการเล่นปีพาทย์ด้วย

สิ้นเดือนสิบ สารทไทย ทุกบ้านจะกว่นกระยาสารทมาทำบุญที่วัด แล้วแบ่งกระยาสารทส่วนหนึ่งใส่กระตุงใบตองสำหรับไหว้แม่โพสพ นำมายังที่นาของตน วางกระตุงกระยาสารทบน “จอม” ที่ทำจากไม้ไผ่ปักตรงมุมแล้วทำพิธีเซียมแม่โพสพ โดยจุดธูปเทียนเซียมให้มากินกระยาสารท แล้วอธิฐานขอให้ข้าวเจริญงอกงามได้ผลผลิตดี

เดือนสิบเอ็ด เทศกาลออกพรรษามีการทำข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยน ขนมเทียน ไปทำบุญตักบาตร “ดาวดึงส์” รอบโบสถ์

กลางเดือนสิบสอง เตรียมทำขนมจีน อาหารคาวหวาน ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ไปตักบาตรที่วัดเกาะศาลพระ และทำบุญตักบาตรพระประจำวัน ในวันนี้พระภิกษุสงฆ์จะสวดสะเดาะเคราะห์ให้กับผู้ที่มาร่วมงานด้วย

ปัจจุบันจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทุก ๆ ด้าน ล้วนแล้วแต่ส่งทั้งผลกระทบต่อชีวิตของชาวเขมรลาวเดิมในจังหวัดราชบุรี เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของความเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ก็คลี่คลายลงไม่เคร่งครัดดังเช่นแต่เดิม การแต่งกาย ภาษาพูด หรือเอกลักษณ์ต่าง ๆ ก็แทบจะมองไม่เห็นว่ามีสิ่งใดเหลือที่จะแสดงความเป็นตัวตนของชาวไทยเขมรลาวเดิมได้ดังแต่ก่อน

ประเพณีของชาวเขมร

ประเพณีบุญวันสารท (แซนโดนตา)

เป็นการทำบุญเพื่อรำลึกถึงผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อแสดงความ กตัญญูต่อผู้หลักผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งมีขึ้นในช่วง วันขึ้น ๑๔-๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐

ประเพณีโดนตา

เป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญที่ปฏิบัติต่อกัน มาอย่างช้านานของชนเผ่าเขมรเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นถึงความรักความกตัญญูของสมาชิกในครอบครัว โดนตา หมายถึงการทำบุญให้ยาย และตา หรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตรงกับวันแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๑๐ ชาวเขมรถือว่า เป็นวันรวมญาติซึ่งทุกคนจะไปรวมกัน ณ บ้านที่จุดศูนย์กลางของครอบครัวโดยเฉพาะ บ้านของผู้ที่อาวุโส ที่สุดของครอบครัว ผู้ที่จะมาต้องเตรียมของเช่น ไห้ว เช่น ไข่ เนื้อ หมู ปลา ข้าวสาร ข้าวสวย กล้วย ผลไม้ ขนม กระยาสารท และข้าวต้มหางยาว ใส่กะเขวโดนตาเพื่อมาไหว้บรรพบุรุษของตนซึ่งส่วนใหญ่ จะประกอบพิธี ในช่วงบ่ายหรือตอนเย็น เริ่มจากผู้อาวุโสในครอบครัวทำพิธีเช่นโดยกล่าวดังนี้ เครื่องเช่นไห้ว

“นะโมเมนะมีสการ อัญญิติวดา นองสถานทีนิเนะสถานตีปะเสงๆ เออะตองมะหะเสะสะเมืองแดน สะเต็อลเนือนองสถานตีนิเนะสถานตีปะเสง ๆ ออย ตองขมอยมีบาโดนตา โถงนิ โถงก็เจียเวลีก็เบอขมย มอญจัญญูโจลโม่รับเกรือง โสบบซา กะนองเวลีนิปรอม ๆ คเนียโสบบซากระยาบูเจียกะนองเวลีนิออปรอม ๆ คเนีย (แล้วรดน้ำอัญญูพร้อมกล่าววว่า) แมเอิวแยย ตา โม่คอลลเฮย ออยเลียงใดเลียงจิงโม่โสบบซา แดลโกน

เจ้าริบตะตุลเมียนสรา นมเนกแจกอันซอม กรุบกริงเหยนา อัญจื่อโมโฮบปชาออยบอมโบร” (รออีกระยะประมาณ ๓-๔ นาที ก็รินน้ำ เหล้า น้ำส้ม โดยรินให้ครบ ๓ ครั้ง) ในช่วงเย็นก็จะนำกระเซอโดนตาไปวัดและค้างคืนที่วัดพอถึงเวลาประมาณตีห้าครึ่งจึงนำกระเซอไปเทที่หน้าวัด เพื่อทำทานให้ผีไม่มีญาติ

สำหรับผู้ที่อยู่ทางบ้านจะเตรียม "บายบัตตะโบร" หมายถึง กระทงใส่ก้อนข้าวสุกจำนวน ๔๙ ก้อน (เนื่องจากเชื่อว่านางวิสาขาปั้นอาหารมาถวายพระพุทธเจ้า พระองค์ฉันเพียง ๔๙ เม็ด เท่านั้น) เพื่อนำไปถวายพระในตอนเช้า เสร็จพิธีแล้วจะนำบายบัตตะโบรไปใส่ไร่นา เพื่อให้เกิดความสิริมงคลข้าวปลาในไร่นาจะได้อุดมสมบูรณ์ต่อไป ขอขอบคุณ

ประเพณีตรุษสงกรานต์

ตรุษสงกรานต์ คือการทำบุญตามประเพณี ขึ้นปีใหม่ของชาวบ้านของไทย สำหรับชาวสุรินทร์เชื้อสายเขมร จะมีพิธีกรรม ดังนี้ ในวันแรม ๑๓-๑๔ ค่ำ เดือน ๔ จะมีการหยุดทำกิจการงานทุกอย่าง ซึ่งเรียกว่า "ตอม" ๓ วัน เพื่อร่วมฉลอง วันขึ้นปีใหม่ ในวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๕ เป็นวันขึ้นเขาสวายเพื่อไปนมัสการพระพุทธรูปให้เป็นสิริมงคล และสาดน้ำ รดน้ำอวยพรผู้ใหญ่ ในช่วงวันหยุด ๓ วัน จะมีการละเล่นมากมาย อาทิ

๑. เรือมตรุษ เป็นการบอกบุญด้วยการร้องรำทำเพลง ซึ่งจะมีการจัดขบวนรำของหนุ่มสาว ไปตามบ้านต่างๆ เพื่อบอกบุญ เมื่อเจ้าของบ้านร่วมทำบุญแล้ว ก็จะมีการอวยชัยให้พร

๒. การทำบุญหมู่บ้าน เมื่อเรือมตรุษเสร็จแล้ว ก็จะมีการทำบุญหมู่บ้าน ก่อนถึงวันพิธีจะมีการก่อเจดีย์ทราย เพื่อเป็นสิริมงคลกับหมู่บ้าน มีการนิมนต์พระมาฉัน และมอบเงินที่ได้รับจากการเรือมตรุษถวายวัด

๓. การเล่นสะบ้า ใช้เม็ดมะค่าโมง จำนวนข้างละ ๒๐-๓๐ เม็ด ตั้งไว้ให้ฝ่ายตรงข้ามโยนลูกสะบ้าให้โดนล้ม ถ้าฝ่ายใดโยนล้มหมดก่อนจะเป็นฝ่ายชนะ และจะได้เชกหัวเข้าผู้แพ้